

**Eliška Bernardová**

Objevuj Slovinsko, Praga

DOI: 10.4312/SSJLK.60.125-130

## Študentski prevodi kot način spoznavanja jezika, literature in kulture

Prispevek se ukvarja z vplivom študentskega prevajanja na učenje slovenščine kot tujega jezika in spoznavanje slovenske kulture in literature. Obravnavane so izbrane osebne izkušnje s prevajanjem iz slovenščine v češčino. Omenjeni so prevodi poezije in proze za literarne večere, tolmačenje pogovorov s slovenskimi pisatelji in prevajanje filmskih podnapisov. Pozornost je posvečena težavam, s katerimi se sooča študent pri prevajanju, in vprašanju, kaj prevajanje študentu prinese. Prispevek se ukvarja tudi z vprašanjem, ali nameniti študentskemu prevajanju med poukom slovenščine več prostora.

prevajanje, prevajanje v češčino, literarni prevod, študentski prevod, prevajanje podnapisov

This article focuses on the impact of translating on learning Slovenian as a foreign language and exploring Slovenian culture and literature. It discusses selected personal experiences of translating from Slovenian into Czech. Translations of poetry and prose for literary evenings, interpreting interviews with Slovenian writers, and translating film subtitles are mentioned. Attention is paid to the problems students face when translating and what translation brings to students. The article also deals with the idea of giving more space to student translation in teaching Slovenian.

translation, translation into Czech, literary translation, student translation, subtitle translation

### 1 Uvod

Mnenja strokovnjakov glede uporabe didaktičnega prevajanja kot sestavnega dela pouka tujih jezikov so različna. Nekateri menijo, da prevod v materinščino ne sodi med učinkovite metode poučevanja tujih jezikov. Trdijo, da »[...] prevod gradi v študentih napačno predstavo o stoddstotnem ujemanju sistemov maternega in študirane tujega jezika.« (Mraček 2018: 3) V zadnjih desetletjih je zato prevladovalo mnenje, da so najbolj učinkovite metode predvsem začetne stopnje poučevanja tujih jezikov tiste, ki se uporabi materinščine popolnoma izogonejo. Študenti tako o tujem jeziku razmišljajo v tujem jeziku in jih ne moti drugačnost njihove materinščine.

Na drugi strani pa se pojavlja čedalje več teorij, ki zagovarjajo koristnost prevajanja za krepitev jezikovnega znanja. Po mnenju zagovornikov prevoda v didaktiki tujih jezikov je prevod lahko zelo koristno dopolnilo monolingvalne ali direktne metode (angl. *Direct Method*). Pri prevajanju mora študent uporabiti več komponent jezikovne kompetence in s pomočjo »[...] primerjave se razvija občutek za mehke pomenske odtenke in pragmatične razlike med izrazi maternega in tujega jezika, kar vodi tudi k boljši ozaveščenosti študentov

glede interferenc med obema jezikoma in k zavestnemu poskusu izogibanja interferencam.« (Mraček 2018: 3) Dobro znanje materinščine je tudi dober pogoj za boljše učenje tujega jezika.

Po mojem mnenju je lahko prevajanje velik motivacijski element pri pouku tujega jezika, še posebej, če je povezano s konkretno uporabo prevedenega besedila. Učenje jezika, ki je po številu govorcev majhen jezik, kot je npr. slovenščina, dobi s prevajanjem smisel in uporabno vrednost. Študent se lahko med prevajanjem poglubi tudi v kulturne in družbene posebnosti tujega jezikovnega okolja. Za študente, ki so bolj literarno usmerjeni, je prevajanje priložnost, da se spodbudi njihova kreativnost. Lahko se lotijo dela, ki temelji tako na njihovem znanju tujega jezika kot znanju materinščine. Lahko pilijo svoje izrazne sposobnosti in besedni zaklad, kar je za umetniško prevajanje zelo pomembno.

## **2 Vloga prevoda med študijem slovenščine**

V času mojega študija slovenščine na Filozofski fakulteti Karlove Univerze (2010–2015) prevod ni bil sestavni del pouka slovenščine. A glede na zelo intenzivno kulturno aktivnost, ki jo je izvajal lektorat, predvsem lektor Andrej Šurla, sem imela kar nekaj priložnosti, da sem lahko uvrstila prevod v svoje učenje jezika. Lahko rečem, da mi je prevajanje resnično pomagalo globlje razmišljati o jeziku in razlikah med slovenščino in češčino. Še pomembneje pa je bilo zame dejstvo, da mi je prevajanje besedil za kulturne dogodke prineslo močno motivacijo za učenje jezika in zadovoljstvo z rezultati. Kot študentka drugega ali tretjega letnika slovenščine še nisem bila dovolj spretna v živi komunikaciji v slovenščini. Prevajanje v materinščino pa mi je prineslo zavest, da s svojim znanjem vendarle nekaj zmorem.

Kar je manjkalo, je bila strokovna podlaga iz teorije prevajanja. Translatološka stroka na Katedri južnoslovanskih in balkanističnih študij, pod katero se je slovenščina na Karlovi Univerzi tedaj poučevala, ni zastopana. V letu 2015 je bilo organizirano vsaj eno predavanje prevajalcev Hane Mžourkove in Radka Čermáka. Študentom sta poskusila približati problematiko prevajanja iz slovenščine v češčino.

## **3 Prevodi literarnih besedil za večere s slovenskimi pisatelji**

Največji in najpomembnejši del mojega študentskega prevajalskega dela so bili prevodi literarnih besedil avtorjev, ki so bili gostje literarnih večerov, organiziranih v Pragi med letoma 2011 in 2015. Lektor Andrej Šurla je organiziral kar nekaj obiskov in literarnih večerov, za katere je bilo treba za češko publiko pripraviti prevode v češčino. To delo je z vsem zaupanjem in nedvomno z motivacijskim ciljem dodelil nam, študentom. Te odgovornosti smo se lotevali resno, saj smo morali svoje prevode tudi sami predstaviti pred poslušalci. Bili smo močno motivirani, da bi svoje delo opravili čim bolje.

Prevajali smo poezijo, ki je za prezentacijo na literarnih večerih zaradi svoje celovitosti zelo primerna, za prevod pa zahtevna. Pri prevajanju sem se soočala s tremi osnovnimi

vprašanji – ali dobro razumem besede, ali dobro razumem sporočilo pesmi in ali znam adekvatno prevesti pesem v češčino. Pri prvi težavi lahko pomaga lektor, ostalo pa ostane v kompetenci študenta prevajalca. Čeprav prevodi niso bili popolni, so prispevali k vrednosti literarnih srečanj in so bili za študente motivacija.

Za več različnih priložnostih smo se lotevali tudi prevodov proze. Jeseni 2011 je Prago obiskal **Andrej E. Skubic**, za literarni večer sem pripravila prevod odlomka iz romana *Popkorn* (2006). Besedilo je bilo zelo težko, saj ga močno zaznamuje raba slenga. Glede na to je bilo še pred prevajanjem nujno podrobno branje z lektorjem in ugotavljanje pomena besed. V drugi fazi sem se morala odločati za izbiro ustreznih izrazov v češčini. Najbolj signifikantna problematika pri prevajanju Skubičevega besedila je prevod pogovornih jezikovnih izrazov iz slovenščine v češčino. Medtem ko se pogovorna slovenščina od knjižne razlikuje predvsem leksikalno, so razlike med pogovorno in knjižno češčino tudi v oblikoslovju. Pogovorni jezik je bilo zato nujno uporabiti tudi na mestih, kjer v slovenščini ni razlike med knjižno in pogovorno različico. In obratno, nekateri leksikalni neknjižni izrazi v češčini nimajo ekvivalenta. Pristopila sem torej k tako imenovani kompenzaciji. Kot pravi Levý (2012: 121), najbolj prepoznavni češki teoretik prevajanja: »Ni npr. nujno, da v ljudskem govoru tujemu pogovornemu elementu odgovarja domači pogovorni element: lahko je uporabljen na drugem mestu, celovita narava besedila pa mora ob tem ostati ohranjena.«

Leta 2013, v tretjem letniku mojega študija, je Prago obiskal **Boris Pahor**. Ker takrat v češčino ni bilo prevedeno še nobeno Pahorjevo delo,<sup>1</sup> smo odlomke besedil prevedli študenti. Jaz sem prevedla kratko zgodbo *Metulj na obešalniku* iz zbirke *Grmada v pristanu*.<sup>2</sup> Izziv v prevodu Pahorjevega besedila je bila močna metaforičnost jezika. Kratka zgodba, ki je bila izbrana, je korespondirala s sporočilom, ki ga je Boris Pahor poudaril v svojem predavanju. »Boris Pahor je tokrat izhajal predvsem iz svoje literarne sfere, govoril pa je predvsem o dveh, zanj ključnih temah, in sicer o pomenu besede in telesa, besede kot simbola identitete in telesa kot pogostega cilja zlorabe, mučenja, gledano z njegove osebne izkušnje s fašizmom in taborišči pa je, pravi, odnos do telesa tudi svojevrsten izraz stanja sveta, demokracije v posameznih družbah.« (Kuhar 2012) Ta metaforika je prisotna tudi v zgodbi *Metulj na obešalniku*, ta pripoveduje o punčki, ki med fašizmom trpi v italijanski šoli, ker je govorila svojo materinščino. Metaforika v besedilu je zahtevala odločanje, ali v češčini lahko ostane v tako močni meri, ne da bi ogrozila razumljivost besedila.

Obsežnejše delo me je čakalo leta 2014 ob knjižnem sejmu, katerega gostje so bili Peter Rezman, Dušan Šarotar, Maja Gal Štromar in Slavko Pregl. Prevedla sem daljšo zgodbo *Dan* iz zbirke *Nujni deleži ozimnice* (2010) **Petra Rezman**a. Tema te kratke zgodbe je komunikacija v družini. Govorica glavne osebe je na meji pogovora z drugo osebo in pogovora s samim sabo, miselnega toka in v zadnjem delu tudi sanjanja. V tem besedilu je bilo treba ujeti

1 Prvi knjižni prevod v češčino je izšel šele leta 2023, *Nekropole*, prevod Aleš Kozár.

2 Zbirka je prvič izšla leta 1959 pod naslovom *Kres v pristanu*, leta 1972 pa kot *Grmada v pristanu*.

lapidarnost govora med osebami in hkrati paziti na prehode v notranji miselni tok glavne osebe. Zanimiv je bil prevod samega naslova kratke zgodbe. V slovenščini ima naslov Dan dva pomena – časovni, en dan, in ime psa. Te dvopomenskosti v češčini na žalost ni bilo možno ohraniti. Ime Dan v češčini obstaja, dan kot časovna enota pa je v češčini »den«, zato sem se odločila za varianto Dan, po imenu psa.

Ker me je prevajanje med študijem navdihnilo, sem se odločila za temo literarnega prevoda tudi v svojem diplomskem delu, v katerem sem se ukvarjala s prevodom kratkih zgodb **Polone Glavan** iz zbirke *Gverilci* (2004). V diplomskem delu sem se osredotočila na minimalizem v prozi Glavanove in tehnike adekvatnega prevoda v češčino. Ob pisanju sem se tudi globlje seznanila s teorijo prevajanja. Ukvarjala sem se s problematiko prevajanja dialogov, otroške govornice, slenga, frazeologemov in tujih besed v izvorniku ter prevodu.

#### **4 Tolmačenje literarnih dogodkov s slovenskimi pisatelji**

Kulturno dogajanje pri lektoratu zahteva tudi tolmačenje pogovorov za domačo publiko, ki ne zna jezika pogovora. Tudi ta naloga se lahko zaupa študentom višjih letnikov. Jaz sem dobila prvo priložnost za tolmačenje v četrtem letniku na knjižnem sejmu, kjer sem tolmačila pogovor z avtorjema Petrom Rezmanom in Dušanom Šarotarjem. Druga priložnost pa je prišla v petem letniku, ko je leta 2015 Prago obiskal Aleš Šteger.

Tolmačenje teh dogodkov je za študente dobra vaja, saj svojo spretnost preizkusijo pred manjšo publiko, ki je po mojih izkušnjah prizanesljiva, vzdušje na teh dogodkih pa je večinoma neformalno in sproščeno. Zato je ustrezno, da se študenti najprej preizkusijo v tolmačenju na manj formalnem dogodku, postopoma pa lahko sodelujejo tudi pri bolj resnih prireditvah.

Eno leto po zaključenem študiju na slovenistiki (2016) sem imela možnost svoje dosežanje izkušnje nadgraditi, ko sem na praškem knjižnem sejmu vodila pogovor s pisateljem Sebastijanom Pregljem.

#### **5 Prevodi filmskih podnapisov**

Sodelovala sem v dveh filmskih projektih, ki sta se dogajala v praškem kinu Ponrepo, kinematografu češkega Narodnega filmskega arhiva. Prvi dogodek v letu 2012 so bili Svetovni dnevi slovenskega dokumentarnega filma, v okviru katerih je bilo na različnih lokacijah v Pragi predvajano osem dokumentarcev. Sodelovala sem pri prevodu podnapisov k filmu *Fabiani : Plečnik*, ki govori o življenju in delu dveh slavnih slovenskih arhitektov. Ker je Jože Plečnik močno povezan tudi s Prago, je bilo pred projekcijo svečano srečanje, ki ga je organiziralo veleposlaništvo Slovenije v Pragi, film pa je dopolnilo predavanje uglednega češkega arhitekta in zgodovinarja arhitekture Zdeňka Lukeša, ki je velik poznavalec Plečnikovega dela.

S formatom prevoda podnapisov sem se ob tej priložnosti srečala prvič, zato sem se morala najprej seznaniti s pravili same tvorbe podnapisov. »Za podnaslavljanje kot preva-

jalsko disciplino so značilne nekatere specifike, med katerimi je najbolj pomembna dvojna omejitev: 1) prostorska – podnapis se mora ujeti v omejen prostor na platnu ali ekranu, 2) časovna – ker naj podnapisi sledijo ritmu dialogov in ustrezajo sposobnosti in možnostim gledalcev, mora biti vsak podnapis prikazan določen optimalen čas.« (Pošta 2012: 42) Sporočilo dokumentarnega filma je običajno precej koncentrirano in to velja tudi za film *Fabiani: Plečnik*. V podnapisih je treba ujeti sporočilo čim bolj točno, zato sem morala skrbno izbirati besede, da bi ujela smisel s čim manj besedami in črkami. Treba je bilo tudi iskati nekatere strokovne izraze iz teorije umetnosti in arhitekture.

Popolnoma drugačno je bilo podnaslavljanje za drugi projekt, ki je bil organiziran leta 2013. Češki Narodni filmski arhiv je takrat organiziral veliko retrospektivo filmov režiserja Františka Čápa ob 100. obletnici njegovega rojstva. Čáp je bil češki režiser, ki je zaradi političnih razlogov v petdesetih letih 20. stoletja emigriral, najprej v Nemčijo in kasneje v Jugoslavijo. Slovenska kinematografija je bila takrat na začetku in František Čáp je bil eden od režiserjev, ki so postavili njene temelje. Nekatera njegova dela se še danes štejejo med bisere slovenskega filma. František Čáp kot »mojster poetičnega realizma in inteligentnih romantičnih komedij je bil 'pooblaščen', da v Sloveniji snema lahke, gledalsko atraktivne komade.« (Barešová 2013: 11)

Za retrospektivo sem prevedla podnapise k štirim filmom: *Vesna* (1953), *Trenutki odločitve* (1955), *Ne čakaj na maj* (1957), *Vrata ostaju otvorena* (1959).<sup>3</sup> Najbolj prijetno je bilo prevajanje filma *Vesna*, izjemno uspešnega filma, ki je publiko osvojil s svojo lahko in optimistično temo mladosti ter spomladanskim vzdušjem. Podobno prevajalsko izkušnjo sem imela tudi z nadaljevanjem *Vesne*, filmom *Ne čakaj na maj*. V obeh filmih sem se morala osredotočiti izključno na dialoge. Zanimiva je bila problematika pogovornega jezika v njih. Ker gre za starejši film in so liki dijaki gimnazije, katerih govorica se bliža knjižni slovenščini, je bila stilizacija pogovorne češčine potrebna samo do določene mere. Teorija pravi, da uporaba pogovornega jezika v podnapisih v večji meri niti ni priporočljiva, saj gledalcu otežuje tekoče branje. »Pri prevodu torej pogosto nastane besedilo, v katerem v veliki meri prihaja do mešanja knjižne in pogovorne češčine. Konec koncev ne gre za avtentični zapis govornice, ampak za njeno stilizacijo.« (Pošta 2012: 35)

Prevod filma *Trenutki odločitve* je prinesel poleg omenjenih še eno zanimivo problematiko, in sicer mešanje več jezikov. Iz zgodovinskih in kulturnih razlogov je v filmu uporabljena nemščina brez potrebe prevoda v slovenščino, saj so takratni gledalci ta jezik večinoma razumeli. Sama pa sem se kot prevajalka v češčino morala lotiti tudi prevoda iz nemščine. Posledično se je v čeških podnapisih razlika med jezikoma likov na žalost izgubila.

Prevod podnapisov dojemam kot eno izmed prevajalskih izkušenj, ki je najbolj vplivala name – predvsem zato, ker sem poleg nove discipline spoznala tudi nove kulturne teme in delčke češko-slovenskih kulturnih povezav.

3 Prevajala sem iz slovenskih podnapisov. Film pa je bil posnet v srbohrvaščini.

## 6 Sklep

Prevajanje je bilo pri mojem študiju slovenščine samo obrobna aktivnost. Kljub temu je bilo ključnega pomena pri razvoju znanja slovenskega jezika, poznavanja kulture in literature. Hkrati je delovalo kot motivacijski in emocionalni element, ki me je spodbujal k študiju. Menim, da je lahko literarni in kulturni prevod zelo učinkovit element pri študiju jezikov, še posebej majhnih. Če razmišljamo o uvrstitvi prevajanja v pouk slovenščine, pa bi bilo treba uvesti specializirane seminarje, v katerih bi se študenti seznanili s teorijo prevajanja in bi prevajalsko prakso pilili s pomočjo različno zahtevnih besedil.

## Literatura

- BAREŠOVÁ, Marie, 2013: Jugoslávský Čáp. Václav Kofroň (ur.): *Čáp*. Praha: Národní filmový archiv. 10–14.
- BERNARDOVÁ, Eliška, 2015: *Neobvyklá identita – Polona Glavan, Komentovaný překlad vybraných povídek* (diplomová práce). Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta.
- HRDINOVÁ, Eva Maria (ur.), 2017: *Překlad jako didaktický nástroj ve výuce cizích jazyků*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- KUHAR, Peter, 2012: Boris Pahor prvič v Pragi. *Delo*. <https://old.delo.si/kultura/knjizevni-listi/boris-pahor-prvic-v-pragi.html> (dostop 27. 3. 2024)
- LEVÝ, Jiří, 2012: *Umění překladu*. Praha: Nakladatelství Miroslav Pošta – Apostrof.
- MRAČEK, David, 2018: *Překlad jako moderní nástroj výuky jazyků*. Research Gate. [https://www.researchgate.net/publication/327141852\\_Prekldajako\\_moderni\\_nastroj\\_vyuky\\_jazyku](https://www.researchgate.net/publication/327141852_Prekldajako_moderni_nastroj_vyuky_jazyku)
- POŠTA, Miroslav, 2012: *Titulkujeme profesionálně*. Praha: Nakladatelství Miroslav Pošta – Apostrof.
- REZMAN, Peter, 2010: *Nujni deleži ozimnice*. Novo mesto: Založba Goga.